

Т.В. МИРОНЮК, М.Г. КОРОЛЬ

Тетяна Василівна Миронюк, кандидат юридичних наук, доцент Національної академії внутрішніх справ

Марина Геннадіївна Король, курсант Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Торгівля людьми в сучасному світі є одним із найбрутальніших масових порушень прав і свобод людини. Суспільна загроза торгівлі людьми, як надзвичайно небезпечного злочину, полягає в посяганні на невід’ємні права людини – право на повагу, на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування і вільний вибір місця проживання, а інколи і право на життя. Торговля людьми становить значну суспільну небезпеку для жінок, чоловіків і дітей, яких використовують з метою жебракування, сексуальної експлуатації та залучення до інших незаконних видів діяльності, які принижують честь та гідність людини.

Сьогодні проблема торгівлі людьми створює загрозу безпеці людині, суспільства та відповідно національній безпеці в Україні. Торговля людьми як багатоаспектне і складне за своєю природою соціально-правове явище має системний характер і потребує комплексного вивчення, оскільки на його поширення впливають різні трансформаційні процеси, що відбуваються в суспільстві¹.

Дослідженню торгівлі людьми як транснаціонального злочину присвячені роботи Н.М. Ахтирської, А.І. Коннова, В.І. Куликова, В.В. Лунєєва, О.В. Наден, А.С. Овчинського, В.С. Овчинського, Є.Д. Скулиша, В.О. Танкевича, М.Ю. Буряка, А.Я. Вілка, В.М. Дрьоміна, В.Є. Ємінова, Г.О. Зоріна, Д.Г. Казначєєва та ін.

Праці В.В. Василевича, А.А. Глухова, О.М. Джужі, А.Ф. Зелінського, А.В. Ключкової, Є.М. Моїсєєва, С.С. Остроумова, В.Я. Рибальської, Д.В. Рівмана, В.О. Тулякова, Л.В. Франка, В.Е. Христенко та інших стали теоретичною основою віктимологічного дослідження торгівлі людьми.

В Україні в різні роки на рівні кандидатських дисертацій проблему протидії торгівлі людьми досліджували В.О. Іващенко, Я.Г. Лизогуб, О.О. Володина, А.М. Орлеан, Т.І. Возна, В.М. Підгородинський, А.А. Небитов.

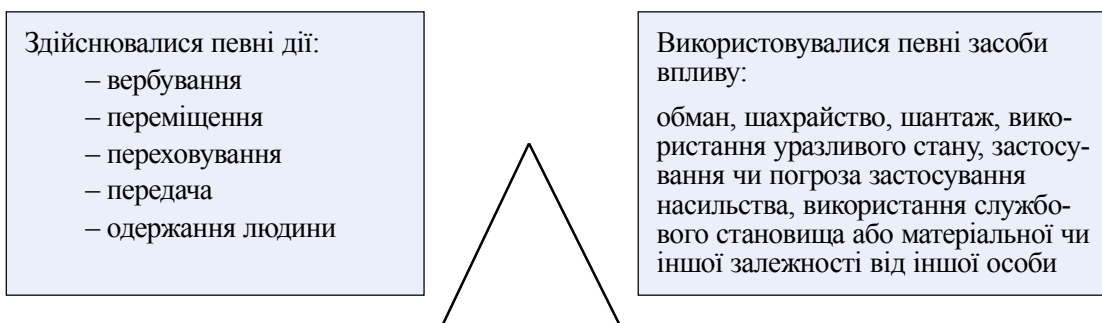
Метою статті є вивчення сучасних досягнень кримінологічної науки, соціально-правової характеристики, особи жертви та злочинця торгівлі людьми, а також причин, що впливають на поширення торгівлі людьми у сучасних умовах в Україні, з метою подальшого їх усунення.

Ринковий, високоприбутковий та латентний характер торгівлі людьми, здатність швидко пристосовуватися до нових реалій життя, не дають змоги реально оцінити масштаби її поширення. Щороку тисячі людей у результаті обману, продажу, насильства або іншого примусу потрапляють в експлуатацію, стають товаром транснаціональної злочинної індустрії, що за оцінками експертів приносить від 7 до 31,6 млрд доларів прибутку на рік.

Міжнародно узгоджене базове визначення торгівлі людьми міститься в Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермський протокол).

У національному законодавстві поняття торгівлі людьми визначається у Законі України «Про протидію торгівлі людьми». Відповідальність за даний злочин передбачена ст. 149 КК України «Торгівля людьми»².

Так, з міжнародного та національного законодавчого визначення випливає, що ситуацію слід розглядати як торгівлю людьми, якщо щодо особи:

Отже, торгівля людьми являє собою комбінацію трьох елементів: будь-якої зі злочинних дій, будь-якого із засобів впливу і мети експлуатації.

Наша держава – це країна, з якої, як правило, здійснюється експорт «живого товару» на світові «ринки» – в Туреччину, Італію, Польщу, Іспанію, Німеччину, країни колишньої Югославії, Угорщину, Чехію, Грецію, Російську Федерацію, Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Сполучені Штати Америки та інші країни.

Разом із тим Україна є країною походження, транзиту та призначення торгівлі чоловіками, жінками і дітьми. Останніми роками зростає також і проблема внутрішньої торгівлі людьми. За даними дослідження, проведеного на замовлення Міжнародної Організації Міграції (далі – МОМ), понад 160 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 р., що робить Україну одним із найбільших «постачальників» підневільної робочої сили в Європі.

Слід зазначити, що досить повної офіційної статистики, що давала б змогу оцінити реальні масштаби торгівлі людьми в Україні, немає. Наявні статистичні дані МВС України вказують на невелику кількість вчинених злочинів на території України, що вноситься до Єдиного реєстру досудового розслідування.

Так, протягом першої половини 2018 р. Національна поліція виявила 186 фактів торгівлі людьми, з яких 108 були сексуальною експлуатацією, із 156 потерпілих більшість – 91 особа – це жінки, також жертвами стали 49 чоловіків, дев'ять неповнолітніх і сім малолітніх дітей. За 2017 р. зафіксували 144 факти торгівлі людьми, 94 стосувалися сексуальної експлуатації³.

За статистичними даними, наведеними МОМ, кількість жертв торгівлі значно перевищує кількість потерпілих від даного злочину (рис. 1)⁴.

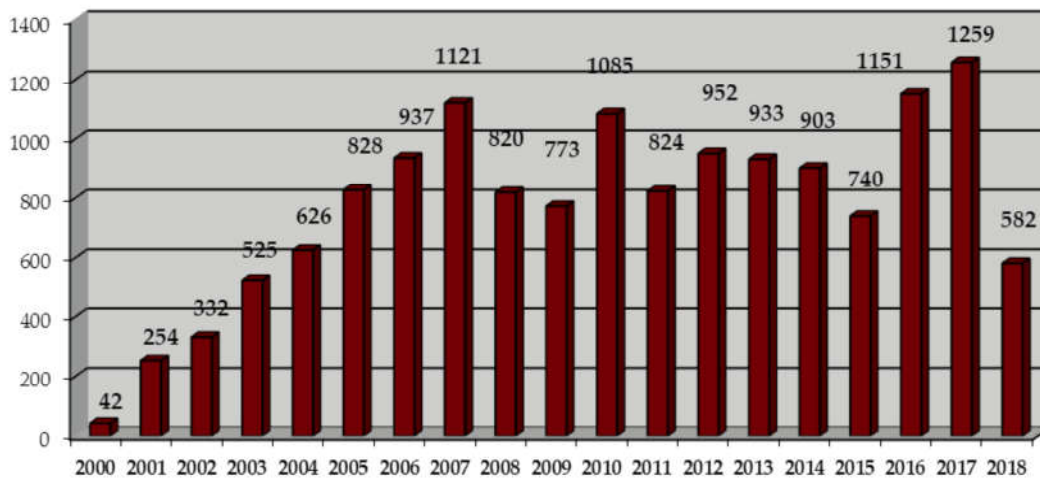

Рисунок 1.

На сучасному етапі виділяють наступні найголовніші зміни щодо тенденцій торгівлі людьми:

– країни походження (жертв торгівлі людьми) та транзиту (через які перевозять жертв) стають країнами призначення (країни, де здійснюється експлуатація жертв), міграційні потоки змінюються;

– зростає внутрішня торгівля;

– вік постраждалих від злочину різниться, злочинці знаходять «застосування» як для дітей, так і для літніх людей;

– змінюються механізми контролю за жертвами з метою зменшення явних ознак злочинних діянь;

– набувають більшого поширення інші форми торгівлі людьми, не пов'язані із сексуальною експлуатацією, такі як трудова експлуатація, вилучення органів та використання в нелегальній діяльності;

– обсяги та вплив різних форм експлуатації змінюються залежно від ринкового попиту та умов.

Якщо розглядати торгівлю людьми як світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори представляють попит. Зокрема, бідність, привабливість уявного кращого життя за кордоном, слабкі соціальні та економічні структури, безробіття, організована злочинність, насильство проти жінок та дітей, дискримінація жінок, корумпованість влади, політична нестабільність, збройні конфлікти, а також такі культурні традиції, як традиційне рабство, є чинниками, що сприяють зростанню попиту на торгівлю людьми. З-поміж цього сексуальний туризм та дитяча порнографія стали індустріями, які широко відомі в усьому світі, розповсюджуються через Інтернет. Торгівлі людьми також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність економічних можливостей робить людей потенційними жертвами торгівців людьми, пов'язаними з міжнародними злочинними організаціями. Також поширенню даного явища сприяють політичні чинники (низький рівень контролю за виконанням існуючих положень нормативно-законодавчої бази), правові чинники (посилення загальної криміналізації суспільства, недотримання існуючих законів)⁵.

Соціально-економічна ситуація в нашій країні та безробіття призвели до зниження життєвого рівня значної частини населення, створили умови для збагачення тіншових ділків та шахраїв, які організували кримінальний бізнес, що полягає у заволодінні обманним шляхом грошима громадян під виглядом їх працев-

лаштування на низькокваліфікованих роботах за кордоном, налагодженні каналів торгівлі людьми. Також торгівля людьми набирає щоразу ширших масштабів і дедалі більш жорстоких форм.

Так, за неофіційними даними, майже 4 млн громадян України працюють за кордоном нелегально, більшість з яких виїжджає за туристичними чи приватними візами, працює без необхідних документів, що негативно впливає на їх правовий захист і стає причиною потрапляння у сферу інтересів торговців людьми.

Тому завданням загальнодержавного значення є боротьба з цим явищем, захист українських громадян за кордоном.

Слід зауважити, що перед безпосереднім вчиненням злочину має місце досить тривалий процес формування особистості злочинця, його антисоціальних поглядів, інтересів, які надалі виступають причиною злочинної поведінки. У багатьох випадках вчиненню злочину передують етапи формування злочинного умислу, в процесі якого особа ставить перед собою конкретну злочинну мету, визначає шляхи її досягнення, уточнює деталі протиправної дії, а іноді навіть складає розгорнутий план вчинення злочину з різними варіантами розвитку подій. Злочинний намір уточнюється, конкретизується під час різноманітних підготовчих дій. Багато злочинів не доводяться до кінця через незалежні від волі суб'єкта фактори чи у зв'язку з його добровільною відмовою; деякі злочини, пов'язані з торгівлею людьми, можуть вчинятися тривалий відрізок часу⁶.

Характерними ознаками злочинних угруповань, що спеціалізуються на торгівлі людьми, є чіткий розподіл ролей: організатор, вербувальник, перевізник, замовник, допоміжний персонал. Усіх учасників цього процесу можна узагальнено назвати «торгівцеві людьми». Сьогодні все частіше їх називають словом іноземного походження «трафікер», а торгівлю людьми та рабство «трафікінг»⁷.

Загальну характеристику особи злочинця при торгівлі людьми визначити дуже складно, оскільки неможливо виділити характерні особливості, загальні для всіх категорій злочинців. Дуже великий віковий діапазон (від 15 до 50 років), різний рівень освіти (від незакінченої середньої до вищої), громадянство, національність також є дуже різноманітними. Таким чином, більш розширена характеристика злочинця в цьому випадку залежить від того, яку функцію виконує особа злочинця.

Так, сьогодні законодавчо визначено, що боротьба з торгівлею людьми – це система заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торговців людьми та притягнення їх до відповідальності.

Тому слід спрямовувати зусилля щодо протидії торгівлі людьми з двох сторін – на боротьбу безпосередньо зі злочинцями та на профілактику (запобігання) даного явища, особливо серед найбільш вразливих категорій населення, тобто мінімізуючи кількість осіб, які можуть потрапити в тенета злочинців. Іншими словами, увагу слід приділяти як мінімізації пропозицій, так і попиту в сфері торгівлі людьми.

Безумовно, вивченню ситуації у сфері торгівлі людьми сприяють дослідження стану, причин і передумов поширення явища торгівлі людьми. Разом із тим, на наш погляд, важливо в ході таких досліджень виявляти найбільш вразливі групи населення, на які має звертатися особлива увага під час реалізації подальших напрямів запобігання торгівлі людьми. Звісно, неможливо створити універсальний портрет жертви торгівлі людьми, адже в ситуацію торгівлі людьми може потрапити будь-хто.

Насамперед до цієї категорії можна віднести представників соціально незахищених і неблагополучних верств населення, які знаходяться у складних життєвих обставинах⁸.

Надання допомоги таким особам ускладнюється тим, що громадяни, які постраждали від торгівлі людьми, часто не вважають себе такими. Особа, яка ймовірно постраждала від торгівлі людьми, – це будь-яка людина, щодо якої існують підстави вважати, що вона стала об'єктом торгівлі людьми. Виявлення (ідентифікація) має важливе значення для: забезпечення доступу постраждалих від торгівлі людьми до допомоги; забезпечення безпеки суспільства; припинення злочинів та покарання торговців людьми.

Аналітичне дослідження проведене європейськими експертами стосовно ідентифікації (виявлення) потерпілих від торгівлі людьми показує, що: більше 40 % потерпілих ідентифікуються неурядовими організаціями та місцевою владою; більше 22 % потерпілих ідентифікуються клієнтами та іншими особами; лише 13,9 % потерпілих ідентифікуються поліцією⁹.

Відповідно до чинного законодавства України встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, має право на забезпечення особистої безпеки, поваги, а також на безоплатне одержання: медичної, психологічної, соціальної, правової, економічної та іншої необхідної допомоги; відшкодування моральної та матеріальної шкоди за рахунок осіб, які її заподіяли, у порядку, встановленому Цивільним кодексом України; одноразової матеріальної допомоги у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; допомоги у працевлаштуванні, реалізації права на освіту та професійну підготовку¹⁰. Разом із тим, за даними Міністерства соціальної політики України, офіційні статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми (вересень 2012 р. – березень 2018 р.), отримала незначна кількість осіб, що визначає певну проблему в даному напрямі (табл. 1).

Таблиця 1.

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Всього
Кількість статусів	13	41	27	83	110	198	66	538

Боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю, яка, зокрема, здійснюється шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів.

Так, структурним підрозділом Національної поліції України є Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаним з торгівлею людьми, який функціонує у складі кримінальної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, запобігання вчиненню, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі.

Слід зазначити, що така робота буде ефективною, коли між співробітниками поліції та громадськістю будуються серйозні й продуктивні відносини з метою розвитку довіри до поліції і впевненості в ній громадян. При досягненні такої довіри люди з більшою готовністю будуть повідомляти про підозрілу діяльність тих чи інших суб'єктів або окремих громадян¹¹.

З метою досягнення більшої ефективності в боротьбі з торгівлею людьми до неї має бути залучено велику кількість установ та спеціалістів, а також, у свою чергу, правоохоронні установи мають тісно співпрацювати з міжурядовими та неурядовими організаціями як на національному, так і на міжнародному рівнях.

¹ Ахтирська Н.М. Торговля людьми в Україні через призму судової практики і протидія торгівлі людьми / Н.М. Ахтирська, В.П. Огурецький, Т.В. Фрич. – К., 2008. – 83 с.

² Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-1 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 173.

³ За першу половину 2018 р. поліція зафіксувала 186 випадків торгівлі людьми : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-torhivlya-liudmy-186-vypadkiv-za-pivroku/29398026.html>

⁴ Статистика Міжнародної організації з міграції щодо протидії торгівлі людьми станом на 30 червня 2018 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

⁵ Причини торгівлі людьми : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://kneu.edu.ua/userfiles/Page_curators/metod_torg\(1\).doc](https://kneu.edu.ua/userfiles/Page_curators/metod_torg(1).doc)

⁶ Безпальча Р. Предотвращение домашнего насилия и торговли людьми / Р. Безпальча. – К. : Winrock International, 2001. – С. 48.

⁷ Благая А.Б. Личность преступника и потерпевшего от торговли людьми / А.Б. Благая // Борьба с торговлей людьми : материалы международной науч.-практ. конференции (м. Донецьк, 26 червня 2008 р.) / Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, Фонд Ганса Зайделя. – Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – С. 147–152.

⁸ Порядок взаємодії суб'єктів надання допомоги потерпілим та постраждалим від торгівлі людьми : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssd-koda.gov.ua/protidiya-torgivli-lyudmi/poryadok-vzayemodi%D1%97-subyektiv-nadannya-dopomogi-poterpilim-ta-postrazhdalim-vid-torgivli-lyudmi/>

⁹ Торговля людьми : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi> ; http://wu.cn.ua/files/pdf_public/18_trafficking.pdf

¹⁰ Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми: постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 року № 417.

¹¹ Протидія торгівлі людьми в Україні : матеріали для практичного використання працівниками правоохоронних органів та суддями / М.О. Васильєва, А.М. Орлеан, Є.Ф. Стрекалов та ін. – К. : Тютюкін, 2009. – 112 с.

Резюме

Миронюк Т.В., Король М.Г. Торговля людьми як глобальна проблема сучасності.

У даній статті здійснено характеристику соціально-правової природи торгівлі людьми, особи злочинця та жертви, причин та заходів протидії торгівлі людьми на сучасному етапі в Україні. З'ясовано напрями подолання проблем, пов'язаних із протидією торгівлею людьми на підставі криминологічного аналізу даного злочину.

Ключові слова: торгівля людьми, Палермський протокол, внутрішня та зовнішня торгівля, жертва торгівлі людьми, постраждала особа, країна походження, транзиту та призначення торгівлі людьми, боротьба з торгівлею людьми, протидія торгівлі людьми.

Резюме

Миронюк Т.В., Король М.Г. Торговля людьми как глобальная проблема современности.

В данной статье осуществлена характеристика социально-правовой природы торговли людьми, личности преступника и жертвы, причин и мер противодействия торговле людьми на современном этапе в Украине. Выяснено направление преодоления проблем, связанных с противодействием торговлей людьми на основании криминологического анализа данного преступления.

Ключевые слова: торговля людьми, Палермский протокол, внутренняя и внешняя торговля, жертва торговли людьми, пострадавшее лицо, страна происхождения, транзита и назначения торговли людьми, борьба с торговлей людьми, противодействие торговле людьми.

Resume

Mironyuk T., Korol M. Trafficking in human beings as a global problem of the present.

In this article the characteristics of the social and legal nature of trafficking in human beings, the identity of the offender and victims, the causes and measures of combating trafficking in human beings at the present stage in Ukraine are described. The directions of overcoming the problems related to counteraction to trafficking in human beings on the basis of criminological analysis of this crime are found.

Key words: trafficking in human beings, Palermo Protocol, domestic and foreign trade, trafficking victim, injured person, country of origin, transit and trafficking, fight against trafficking in human beings, counteraction to trafficking in human beings.